

מנזר טקטסנג, המכונה "קו
הטיגריס" ומתנשא על צוק בגובה
של יותר מ־3,000 מטרים

אגדת בהוטן

לפני מאה שנים פרסם נשיונל ג'יאוגרפיק את המאמר
הראשון על הממלכה המתבדלת שבהרי ההימלאיה. גם כיום
מתערבבים בארץ הזאת מציאות ודמיון, מלכי בשר ודם
וסיפורי אלים ורוחות. צריך רק לרצות להאמין בהם

מאת דפנה רוֹ צילום: אדי גרלד

אולי היינו צריכים להתחיל בכיוון ההפוך. בעמק שממנו באנו היה קל להתמסר לאגדה ששמה בהוטן. יצאנו משם בבוקר וחצינו את הרכס המוביל מערבה ממרכז המדינה. חלפנו על פני שורות של דגלי תפילה המתנופפים בראש מעברי הרים, הבטנו ביאקים כהי צללית שעלו מתוך הערפל וצפינו בתחרות קליעה בחץ וקשת לרגלי מבצר עתיק.

שהביא את הבודהיזם הטנטרי מטיבט לבהוטן במאה השמינית. הבהוטנים מאמינים כי דת הבודהיזם החלה את דרכה בארצם וכי הגורו רימפוצ'ה השאיר באדמתה ספרי אוצרות, שתפקידם של אנשי דת נעלים המוכרים כמחפשי אוצרות למצוא (חלק מהם עדיין מחכים להתגלות). בומתנג, מעוז הרוח והתרבות הבהוטנית, זרוע במקדשים ובמנזרים, שרבים מהם בני מאות שנים. כל הר, כל נחל וכל אבן כאן אוצרים סייפורים, אגדות ואמונות כה משכנעים עד שאי אפשר שלא להאמין בהם. שומר המקדש מתקשר בטלפון הסלולרי. הוא לא ישוב היום. אנחנו יורדי דים אל המתחם שסביבו ניצבות 108 סטופות אבן לבנות (ליתר דיוק 104 לבנות ועוד ארבע שנצבעו בצבעי ארבע רוחות השמים). במרכז המתחם מתנופפת קבוצת דגלי תפילה ברוח העזו. לכאן הביאו את גופות מלכי בהוטן לשרפה.

אנחנו פונים אל מקדש אחר, שממנו יוצא גבר עם בתו הקטנה, חולצים את נעלינו והולכים בעקבות נזיר, המטאטא את המדרגות המובילות אל פסל בגובה 30 מטרים של הגורו רימפוצ'ה (אפשר תמיד לזהותו על פי השפם הישר הנמתח מעל לשפתו). האמונה העמוקה בתורתו של הגורו ובבודהיזם היא שהביאה לייסוד בהוטן כתיאוקרטיה, מדינת דת, אשר אוחדה במאה ה-17 תחת מנהיג חילוני. אולם אז, כמו היום, בית המלוכה וכל מוסדות המדינה הולכים יד ביד עם הממסד הדתי. מחוץ למתחם מחכה הנהג שלנו, טאשי, ועל פניו חיוך רחב כרוחב שר וולי בגד הגו שלו. לראשו כובע קסקט, רגליו נטועות בקרקע בעמידת פיסוק אופיינית לגברים הבהוטנים וידיו ממוללות את מחורות התפילה שלו. בכל רגע שבו טאשי אינו מאחורי ההגה, או מביט במסך האייפד, הוא מעביר באצבעותיו חרוז אחר חרוז וחוזר על המנטרה: אום מנה פדמה אום, אום מנה פדמה אום, אלפי פעמים ביום. המטרה שלו היא להגיע למיליארד חזרות כהכנה לשנת מדיטציה שבה יתעמק, ילמד ויתבודד בבקתה בהרים (אם כי כנראה ייקח את האייפד איתו).

הבית ניצב על גבעה. הוא משקיף על עמק טאנג (Tang) זה מאות שנים. המבנה המקורי של אחוזת אוונצ'וילינג (Ogyenchoing) הוקם כאן, בסמוך לכפר, במקום שנקבע על ידי אסטרולוג כבר-מזל במאה ה-14. אך המזל לא האיר פניו לבית האחווה, המכונה "הארמון", והוא נחרב בר-עידת אדמה 500 שנים מאוחר יותר. הוא נבנה מחדש, גדול ומפואר יותר, על ידי סב-סבו של טובגיה וונגצ'וק. סיפור משפחת האצולה המקומית הזו הוא סיפורה של בהוטן.

היום גר במקום דודו של טובגיה, יוגן רינזין. הוא מקבל את פנינו בבית ההארכה הצמוד למעונו הצנוע, בסמוך לארמון. את הארוחות הביתיות מכינה אשתו של יוגן, שלמדה להמעיט בכמות הפלפל החרוף המתבל

עתה אנחנו חוזרים בעל כורחנו למציאות. מולנו מנצנצים אורות הבתים של הבירה תימפו (Thimphu), שבה חיים 80,000 מתוך 750,000 תושבי המדינה. אנחנו יורדים בכביש המתפתל אל תוך ערוץ ועוברים על פני גשר המוביל אל תוך העיר. המבקרים האחרונים, לבושים בבגדים מסורתיים, עוזבים את מבנה הממשל המרכזי שלצד ביתו הצנוע של מלכה החמישי של בהוטן, והראשון ששולט לצד בית נבחרים דמוקרטי. מעט תורשים עדיין הולכים ברחובות, הנשלטים בלילה על ידי כלבים משוטטים. בודהה ענק מבהיק, זר ומנוכר, ניצב על ראש אחת הגבעות שעליהן משתרעת העיר בין פיגומי הבנייה שעדיין לא הוסרו מהאתר - סמל חדש למסורות והאמונות העתיקות השולטות בארץ הזאת. בכל זאת נתחיל מההתחלה.

המושבים בצד השמאלי של המטוס אזלו. אלה שמהם אפשר לצפות בהרי ההימלאיה האדירים בטיסה הקצרה מקטמנדו, נפאל. כאשר מסך הדמדומים יורד על מסדר הפסגות, המטוס מנמיך אל מתחת לשכבת העננים. אגב כך הוא מבצע סיבוב חד, משתחל בין שני מדרונות כאילו נכנס בשער, ונוחת במסלול הקצרצר של פארו (Paro), אשר יצאו לו מוגידי טין של המסלול המסוכן ביותר בעולם.

הכניסה הדרמטית הזאת יאה לארץ שעד לפני כמה עשורים הייתה סגורה כמעט בפני מבקרים ורים. היא עדיין מנסה לשמור על בידוד מלכותי בפני השכנות האימתניות שזיא חוצצת ביניהן, הודו וסין, ונראה שנגד העולם כולו. אף שמספר התיירים גדל מכמה אלפים בודדים לקרוב ל-100,000 בשנה, בהוטן מקפידה שלא לעודד תיירות המונית, ורק כמה עשרות נוסעים יורדים במדרגות המטוס ופוסעים איתנו אל עבר הטרמינל. עד שהסתיימה ביקורת הדרכונים תחת עיניהם הפקוחות של דיוקנאות בני משפחת המלוכה בעבר ובהווה, כבר ירד החושך על עמק פארו. הכביש שאנחנו נוסעים בו נהפך לדרך עפר, המטפסת אל מלון השוכן במבנה עץ עתיק וצופה על מבצר אבן לבן. שם מחכה לנו צעיר לבוש בגו (gho), הבגד המסורתי של הגברים הבהוטנים. טובגיה וונגצ'וק מנהל את חברת הנסיי-עוֹת Enchanted Kingdom, הממלכה הקסומה, המארחת אותנו בבהוטן. הוא מסביר לנו שלמחרת ניסע להתארח בבית האחווה של משפחתו.

בבוקר עמק פארו נראה רך וזהוב. אנחנו שבים לשדה התעופה, שאינו נראה עוד מאיים כמו המוניטין שלו, וממריאים ממנו אל העמק ואל העבר.

המקדש נעול. השומר נסע העירה לג'קאר (Jakar), עיירת המחוז של בומתנג (Bumthang). המקדש של מנזר קורג'יי (Kurje) נחשב אחד הקדושים ביותר בעמק צ'וקר (Choekhar) ובבהוטן כולה. על פי האמונה הוא ניצב מעל מערה שבה עדיין נראית טביעת גופו של הגורו רימפוצ'ה,

הפרות מובלות למרעה השכם בבוקר בכפר אוונצ'וילינג שבצ'ונג טאנג; למעלה: תלמידים במנזר טמינג שבבומתנג

נזירים מקיימים טקס בודהיסטי בדזונג,
המבצר של פונאקה שובנה במאה ה'17,
מהמבנים העתיקים והחשובים של בהוטן

כל מנה מקומית. לאחר ארוחה בחצר המשקיפה על העמק, אנחנו עולים לחדרים, ושם אני פוגשת לראשונה בבוקארי - תנור העץ הבהוטני. בכל לילה כאשר הטמפרטורות צונחות מובערת אש בקופסת הברזל השחורה, אשר צריך להאכילה בבולי עץ במיומנות כדי שחלילה לא תכבה הלהבה וקור מקפיא ישתרר בחדר.

הארמון שופץ ביד אוהבת על ידי יוגן ואחיו בחומרים מסורתיים של אבן, בוך, חזרן ועץ, ללא כל סימן למלט או חומר בנייה מודרני אחר, והוכר בתור המוזיאון הפרטי הראשון בבהוטן. בסיור בין שלוש קומותיו, שסולמות מקשרים ביניהן, אפשר לראות מיצגים שנשמרו כאן מאות שנים. יוגן מצביע על חדר השינה ששימש את מלך בהוטן כאשר ביקר באזור. "האם אתה זוכר את ביקור המלך?" אני שואלת אותו. "לא, הייתי צעיר מאוד, אך אבי היה מספר לי."

"אנחנו היינו כאן לפני המלוכה, ואולי נהיה כאן גם אחריה," אומרת אז'י קונזנג צ'ודן, אחותו של יוגן, כאשר אנחנו פוגשים אותה מאוחר יותר בארוחת ערב בג'קאר עם בעלה השוויצרי ועם אביו של טובגיה, סונאם וונגצ'וק. השינוי הגדול במעמדה של המשפחה ובחברה הבהוטנית חל כאשר המלך השלישי, שנחשב אבי האומה הבהוטנית המודרנית, הכריע כי על בעלי האדמות למסור אותן לממשלה, וזו תרמה לאושר של התושבים על ידי חלוקת האדמות מחדש.

עם זאת המשפחה אינה רוחשת כל טינה על הלאמת אדמותיה. "ייתכן שאוונצ'וילינג שרד במשך מאות שנים כי הוא ידע להסתגל," מסבירה קונזנג. "המלכים היו והם עדיין מלכי הדהרמה, והם מולכים ברוח של חמלה." אחיה, סונאם, מחזק את דבריה ומביע רחשי לב הנשמעים ברחבי בהוטן. "המונרכיה צריכה להישאר. היא הסמל המאחד את המדינה. בל־עדיה נלך בדרך של נפאל," הוא אומר, ורומז על המצב הפוליטי העדין השורר בנפאל מאז טבח משפחת המלוכה.

הכפר שקט מדי. לא נראית תכונה מיוחדת לקראת החגיגה שאמורה להתקיים היום. אומרים לנו שהטקס והריקודים יחלו רק מאוחר יותר במ־צוות האסטרוולוג, שקבע כי שעות אחר הצהריים מבשרות טובות יותר מאשר שעות הבוקר.

פסטיבל החורף במקדש בכפר נגאנג (Ngang, ברבור) שבעמק צ'וקור אינו מוכר כמו הפסטיבלים הגדולים של בהוטן, המתקיימים בעיקר בקיץ ובסתיו. אין בו נזירים בגלימות ארגמניות המחצצרים בחצוצרות עצומות, או המוני רקדנים עוטי מסכות או נושאי משרות רמות, וגם אין בו כמעט תיירים. אך במשך שלושה ימים מבצעים בו ריקודים עתיקים שאינם נראים באף פסטיבל אחר במדינה.

עד שתגיע השעה מבשרת הטובות אנחנו מבקרים אצל טאשי וואנג־דו. "אני שמח שהפסטיבל מתקיים," אומר לנו טאשי בעודו מגיש כוסיות משקה חריף תוצרת בית וחטיף אורז מטוגן בחמאה. "אך אני עצוב כי אני צריך לרקוד." על אף גילו הצעיר, 25, טאשי נחשב מאסטר. יש לו סיבה להיות במתח - כל הצלחת הטקס מונחת על כתפיו. אם הריקודים לא יבו־צעו היטב, דבר מה רע עלול לקרות לכפר. אמנות הריקוד הטקסי עוברת מדור לדור, וטאשי רכש אותו מסבו. בכפר כולו יש 11 בתי אב וכל אחד מהם חייב לשלוח שני רקדנים כדי לרצות את האלים.

טאשי מלווה אותנו אל מקבץ בתים במורד הרחוב. זהו בית אביו, אחד ממכובדי הכפר, שאותו עזב כדי להצטרף למשפחת אשתו, כנהוג בבהוטן.

כולם כאן עסוקים בהכנות לקראת האירוע: הנשים מבשלות את הכיבוד, בקומה השנייה נזירים מקיימים טקס היטהרות והגברים הצעירים מודדים את התלבושות והמסכות. מהחצר הפנימית נשמעים קולות זמרה של נע־רות המתאמנות בריקוד. "בעיר הפסטיבלים הם בעיקר הזדמנות לפגוש אנשים ולקנות בגדים חדשים," אומרת לי אחת מהן, "אך כאן אנחנו לוב־שים את בגדי החג המהודרים שקיבלנו מהאמהות שלנו."

אנחנו חוזרים למרכז הכפר לארוחת צהריים בבית המשקיף על גג המ־קדש. "אל תדאגו, נשמע כאשר החגיגות מתחילות," אומר לנו בעל הבית. בעוד אנחנו לוגמים בקבוקי מים כדי לכבות את שרפת הפלפלים החריפים אנחנו שומעים רעש תופים וחצוצרות ומזדרזים אל חצר המקדש. הרק־

רקדנים מחוללים בפסטיבל מקדש נגאנג המתקיים בחורף. רבים מהריקודים הם ייחודיים לפסטיבל. מימין: בן הכפר לבוש מסיכה טקטית

דנים עומדים לצאת מאחורי הוילון המתוח על פני פתח המקדש. ראשון יוצא רקדן בודד בפנים גלויות. זהו טאשי וונגדו. הוא מרוכז כולו בתנועות ונראה שאינו מבחין במעט בני הכפר שהחלו להתקבץ במקום. הוא מס־תחרר אנה ואנה בהילוך אטי, מקפיד על כל הרמת יד והנפת רגל. אחריו יוצאת אל הרחבה שטופת השמש קבוצת רקדנים. פניהם מכוסות במסכות והם מחוללים במשחק תפקידים שנועד לגרש את הרוחות הרעות ולקדם את פני הטובות.

השמש עוברת עתה את שיאה ועושה את דרכה אל מאחורי ההר. האוויר מצטנן, ובאור שהתרכך יוצאת שוב קבוצה גלויית פנים, שאט־אט מתחילה להסתחרר במעגל לקול הלמות תופים קצבית. הריקוד נמשך ואנו מביטים

הדזונג העתיק של טרונגסה, הגדול והמרשים בבהוטן, ניצב בעמדה אסטרטגית במרכז המדינה. משמאל: קשתים מתחרים בחץ וקשת, הספורט הלאומי

בו מהופנטים עד שקרני השמש מסתננות אנכית מבעד להרים ומאירות את צלליות הרקדנים. הם יישנו הלילה בתוך המקדש והחגיגה תימשך מחר, ובשנה הבאה ובשנים הבאות שאחריה, כך כבר מאות שנים במקדש בכפר הברבור.

העגורים באים מטיבט. בכל סתיו מחכים בכליון עיניים לעופות הני־דירים הנודדים לבהוטן כדי להעביר בה את החורף. לפני כעשר שנים עוד נספרו בעמק פובג'יקה (Phobjikha) 600־700 עגורים שחורי צוואר, אך מספרם נמצא בירידה ועדיין לא ידוע כמה מהם יגיעו בעונה הזאת. אנחנו קמים השכם בבוקר בבית ההארכה הנמצא מאחורי מנזר גנגתיי

(Gangthey) לקול מזמורים הבוקעים מחצר המקדש הניצב בראש גבעה. קר מאוד. תה מהביל מחמם את הגרון ואת הידיים. אנחנו יוצאים לדרך - מבעד לשער המנזר, אל הכפר שלמרגלותיו, ואז פונים בשביל היורד לעבר העמק. שטיח המחטים המצהיבות והעשב שמתחת לעצים ירוקי־העד הצומחים במדרון מרכך את צעדינו. בקרחת יער אנחנו עוצרים ומביי־

טים לעבר המרחב הפתוח מולנו.

העגורים החינניים האלה מופיעים פעמים רבות בציורים שעל קירות המקדשים כסמל לאריכות ימים. העמק הוא אזור שמור, ולמען שלומם לא נמתחו כאן כבלי חשמל. הבתים שבעמק התחברו לרשת החשמל לפני זמן לא רב וחוטי החשמל נטמנו באדמה. אף שהם בוזזים את היכול מהשדות

שבעמק, החקלאים אינם מגרשים את העגורים - להפך, הם רואים בהם ברכה. שימור הטבע הוא אחד מעקרונות היסוד של רעיון האושר הלאומי שהנהיג מלכה הקודם של בהוטן. כ־50 אחוזים מאדמות המדינה מוגנים, והם מארחים מספר רב של עופות נודדים כמו העגור שחור הצוואר ובעלי חיים נדירים, בהם נמר השלג והטיגריס הבנגלי.

האוויר התחמם והאובך מתחיל להתרומם מעל העמק. מהשביל נראים פלגים כסופים מתפתלים באדמות הלחות. על גבעה הצצה מתוך הביצה מתגודדות עשרות אנפות. "הן ביישניות ורגישות מאוד," מזהיר אותנו המדריך. ואכן, רעש קל גורם להן להתנועע במשק כנפיים קולני, לפרוש את כנפיהן הרחבות ולהמריא במפגן תעופה יפהפה בשחור ולבן.

הטיגריסית עפה לראש הצוק. אנחנו עושים את הדרך ברכב מתימפו, דרך פארו, עד למרגלותיו של ההר שבראשו מנזר טקטסנג (Taksang), המוכר כקן הטיגריס (Tiger's Nest). הטיפוס המפרך למנזר שבראש הצוק הפך להיות עלייה לרגל של כמעט כל מי שמבקר בבהוטן.

מבט מעלה מעורר ספקות, אך לא נוותר עכשיו. הדרך נפתחת בצעדה נעימה בצל אורנים. כמה תיירים יפנים עוקפים אותי רכובים על חמור רים, פרסותיהם מעלות ענני אבק המכסה את הבגדים והפנים. ממול כבר יורדים כמה צועדים שיצאו לדרך השכם בבוקר, מבט של סיפוק נסוך על פניהם. הטיפוס משתנה לאורך הדרך שאורכת כשעתיים - עלייה ומיד אחריה מישור נעים באופן מטעה. מאחורי עיקול השביל משתחל בין סלעים ואז מציץ אזור מנוחה עם מזנון. נקודות התצפית שלאורך הדרך מאפשרות עצירות עם נוף מרהיב שמזמין צילום, אך האתגר האמיתי של כ־700 מדרגות עוד לפניי - תחילה הן יורדות אל בין שני צוקים גבוהים שגשר עטור דגלים צבעוניים מקשר ביניהם, ולבסוף עולות בהתנשפות אל המנזר.

על פי האמונה הגורו רימפוצ'ה רכב הנה על גב נקבת הטיגריס שהייתה אחת מפילגשיו, והתבודד במערה שבצוק מעל פני הים כמשך שלוש שנים, שלושה חודשים ושלושה ימים. המערה, שעליה נבנה המקדש, חתומה והיא נפתחת רק פעם בשנה. אך בכל הימים משתרכת שורה ארוכה של תיירים, עולי רגל, נזירים ומאמינים, המטפסים אל ראש הצוק. אני פוגשת כאן את לאמו טשרינג, בת 16, מפארו, שבאה ביום בר המזל שלה, לאחר שהצליחה להתקבל ללימודים גבוהים, "כדי לשוחח עם האלוהים שלי." אולי זה הנוף הנשקף מבעד לרגלי התפילה, או החמצן הדליל בגובה 3,048 מטרים בשילוב עם חוסר החמצן בריאותיי אחרי הטיפוס, אולי המ־עבר מאור השמש לאפלולית המסתורית שבתוככי המקדש ובו המערה החתומה, ואולי געגוע לעמק שעזבנו. משהו מאלה, או כולם ביחד, גורם לי להתמסר שוב לכל הסיפורים, לאמונות ולאגדה שהיא בהוטן. ●

הצלם והכתבת היו אורחי חברת Enchanted Kingdom Tours

www.enchantedkingdomtours.bt

כדאי לדעת

הביקור בבהוטן דורש ויזה והוצאה יומית מיינמלית של כ־250 דולרים לנוסע על שירותי תיירות, אשר כוללים דמי ביקור של 65 דולרים לממשלה.	חברת התעופה היחידה הטסה לבהוטן היא חברת התעופה הממשלתית Druk Air, המקיימת טיסות מכמה נמלי תעופה באסיה.
מבקרים מחויבים להשתמש בשירותי חברת נסיעות מקומית.	אתר משרד התיירות של בהוטן www.tourism.gov.bt